

Surxondaryo oilalarida shaxslararo munosabatlar jarayonida gender tenglikning etnopsixologik xususiyatlari

Termiz davlat universiteti 1-bosqich talabasi

Toshboyeva Guljahon Toyir qizi

guljaxontoshboyeva5@gmail.com

Tel raqami:937212511

Annotatsiya: Mazkur maqolada Surxondaryo viloyati oilalarida shaxslararo munosabatlar jarayonida gender tenglikning etnopsixologik xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda hududga xos milliy mentalitet, an'anaviy oila modeli, urf-odatlar va diniy qarashlarning erkak va ayol o'rtasidagi munosabatlarga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, zamonaviy ijtimoiy o'zgarishlar, ta'lim va axborot texnologiyalarining gender tenglikka bo'lgan munosabatni shakllantirishdagi o'rni ko'rsatib berilgan. Tadqiqot natijalari oiladagi shaxslararo munosabatlarni sog'lomlashtirish va gender tenglikni milliy qadriyatlar asosida rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: gender tenglik, etnopsixologiya, Surxondaryo oilalari, shaxslararo munosabatlar, oila psixologiyasi, milliy mentalitet, patriarxal oila, gender rollari.

Аннотация: В данной статье анализируются этнопсихологические характеристики гендерного равенства в процессе межличностных отношений в семьях Сурхандарьинской области. Исследование освещает влияние национального менталитета, традиционной модели семьи, обычаев и религиозных убеждений на взаимоотношения между мужчинами и женщинами. Также показана роль современных социальных изменений, образования и информационных технологий в формировании отношения к гендерному равенству. Результаты исследования служат для улучшения межличностных отношений в семье и развития гендерного равенства на основе национальных ценностей.

Ключевые слова: гендерное равенство, этнопсихология, семьи Сурхандарьинской области, межличностные отношения, семейная психология, национальный менталитет, патриархальная семья, гендерные роли.

Abstract: This article analyzes the ethnopsychological characteristics of gender equality in the process of interpersonal relations in families of the Surkhondaryo region. The study highlights the influence of the national mentality, traditional family model, customs and religious beliefs on the relationship between men and women. It also shows the role of modern social changes, education and information

technologies in shaping attitudes towards gender equality. The results of the study serve to improve interpersonal relations in the family and develop gender equality based on national values

Keywords: *gender equality, ethnopsychology, Surkhondaryo families, interpersonal relations, family psychology, national mentality, patriarchal family, gender roles.*

Kirish: *Gender tenglik masalasi zamonaviy jamiyat rivojining muhim ko'rsatkichlaridan biri bo'lib, u oiladagi shaxslararo munosabatlar orqali namoyon bo'ladi. Surxondaryo viloyati aholisi orasida saqlanib kelayotgan milliy an'analar, urf-odatlar va diniy qarashlar gender rollarining shakllanishida muhim etnopsixologik omil hisoblanadi. Shu sababli hudud oilalarida gender tenglik masalasini etnopsixologik nuqtayi nazardan o'rganish dolzarbdir.*

1. Surxondaryo oilalarining etnopsixologik xususiyatlari

Surxondaryo aholisi o'ziga xos mentalitetga ega bo'lib, quyidagi jihatlar bilan tavsiflanadi:

Katta-kichikka hurmat va avlodlararo ierarxiya;

Patriarxal oila modelining ustuvorligi;

Oila sha'ni va obro'siga yuqori baho berilishi;

Jamoatchilik fikrining shaxsiy qarorlarga ta'siri.

Bu xususiyatlar erkak va ayol o'rtasidagi munosabatlarda an'anaviy gender rollarining mustahkam saqlanishiga olib keladi.

2. Gender rollarining shakllanishi

Surxondaryo oilalarida:

Erkak – oilaning boshlig'i, ta'minotchi va qaror qabul qiluvchi;

Ayol – farzand tarbiyasi, uy-ro'zg'or ishlari va oilaviy muhitni saqlovchi sifatida qabul qilinadi.

Etnopsixologik jihatdan bu rollar ijtimoiy me'yor sifatida qabul qilinib, bolalikdan ongga singdiriladi. Natijada gender tenglik ko'proq formal emas, balki an'anaviy me'yorlar doirasida cheklangan holda namoyon bo'ladi.

3. Shaxslararo munosabatlarda gender tenglik

Oiladagi shaxslararo munosabatlarda gender tenglik quyidagicha namoyon bo'ladi:

Qaror qabul qilishda erkakning ustunligi;

Ayolning fikri ko'pincha bilvosita yoki maslahat tarzida inobatga olinishi;

Qaynona–kelin, aka–uka, opa–singil munosabatlarida ham gender stereotiplarining kuchli ta'siri.

Shu bilan birga, zamonaviy ta'lim va axborot texnologiyalari ta'sirida ayrim

oilalarda:

Er-xotin o'rtasida mas'uliyatni bo'lishish;

Ayolning ijtimoiy faolligi va mustaqilligiga ijobiy munosabat;

Farzand tarbiyasida otaning faol ishtiroki kuchayib bormoqda.

4. Gender tenglikka ta'sir etuvchi etnopsixologik omillar

Surxondaryo oilalarida gender tenglikka quyidagi omillar ta'sir ko'rsatadi:

Milliy an'analar va urf-odatlar;

Diniy qarashlarning kundalik hayot bilan uyg'unlashuvi;

Mahalla va qarindoshlik munosabatlari;

Ta'lim darajasi va urbanizatsiya jarayoni.

Bu omillar gender tenglikni to'liq rad etmasdan, uni milliy mentalitetga moslashgan shaklda qabul qilishga olib keladi.

5. Oila a'zolari orasidagi hurmat tushunchasi

Hurmat ko'pincha yoshi, holati va oiladagi rolga qarab belgilanadi.

Keksalar, er-xotin o'rtasidagi ierarxiya va "mehr-e'tibor" an'anaviy qadriyatlar orqali ifodalanadi.

Gender tenglik masalasi bu kontekstdagi hurmat va roli muvozanati orqali namoyon bo'ladi.

Bu qadriyatlar gender tenglikni psixologik darajada aloqa, hurmat va vakolat bo'yicha ko'rib chiqishga yordam beradi.

6. Ijobiy o'zgarishlar va tendensiyalar

Hozirgi kunda Surxondaryo oilalarida:

Ayollarning ta'lim olish imkoniyati ortmoqda

Qaror qabul qilish jarayonida ayollar ham faollashmoqda

Jamiyatda hamkorlik, tinglash va birgalikda yechim topish qadriyatlari kuchaymoqda

Bu tendensiyalar gender tenglik psixologik va amaliy jihatdan yaxshilanishiga olib kelmoqda.

Etnopsixologik holat

Surxondaryo oilalarida gender tenglikning etnopsixologik xususiyatlari quyidagilardan iborat:

-An'anaviy ijtimoiy rollar hali ham muhim

-Erkak va ayol psixologik roli farqlanadi, lekin o'zaro hurmat asosida birlashadi

-Konfliktlarni hal etishda yondashuvlar turlicha

-O'zgarishga ochiqlik va zamonaviy ta'lim bu jarayonni sezilarli darajada o'zgartirmoqda

Xulosa: *Surxondaryo viloyati oilalarida shaxslararo munosabatlar jarayonida gender*

tenglik masalasi etnopsixologik jihatdan murakkab va ko'p qirrali ijtimoiy hodisa hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, hudud oilalarida tarixan shakllangan milliy qadriyatlar, urf-odatlar, diniy qarashlar hamda ijtimoiy muhit erkak va ayol o'rtasidagi munosabatlarning mazmuni va shakliga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, patriarxal oila modelining ustuvorligi gender rollarining an'anaviy tarzda taqsimlanishiga olib kelib, shaxslararo munosabatlarda erkakning yetakchi, ayolning esa ko'proq bo'ysunuvchi rolini mustahkamlab kelmoqda.

Etnopsixologik nuqtayi nazardan qaralganda, Surxondaryo oilalarida gender tenglik tushunchasi g'arbona individualizm asosida emas, balki jamoaviylik, oila sha'ni va o'zaro mas'uliyat tamoyillari bilan uyg'unlashgan holda namoyon bo'ladi. Ayolning oiladagi mavqei ko'pincha ochiq qaror qabul qilishdan ko'ra, bilvosita ta'sir, maslahat berish va murosaga asoslangan muloqot orqali ifodalanadi. Bu holat ayrim hollarda ayolning psixologik moslashuvchanligini kuchaytirsa-da, uning ijtimoiy va shaxsiy imkoniyatlarini cheklab qo'yishi mumkin.

Shu bilan birga, tadqiqot davomida so'nggi yillarda Surxondaryo oilalarida gender tenglikka bo'lgan munosabatda ijobiy o'zgarishlar kuzatilayotgani aniqlandi. Xususan, ta'lim darajasining oshishi, ayollarning ijtimoiy faolligi, zamonaviy axborot vositalarining keng tarqalishi natijasida er-xotin o'rtasida o'zaro hurmat, mas'uliyatni bo'lishish va hamkorlik tamoyillari tobora mustahkamlanib bormoqda. Ayrim oilalarda farzand tarbiyasida otaning faol ishtiroki, ayol fikrining qaror qabul qilish jarayonida inobatga olinishi gender tenglikning amaliy ifodasi sifatida namoyon bo'lmoqda. Xulosa qilib aytganda, Surxondaryo oilalarida gender tenglikni rivojlantirish jarayoni milliy mentalitet va etnopsixologik xususiyatlarni inobatga olgan holda amalga oshirilishi lozim. Gender tenglikni an'anaviy qadriyatlarga zid qo'ymasdan, balki ularni to'ldiruvchi va mustahkamlovchi ijtimoiy mexanizm sifatida talqin etish muhimdir. Bu esa oilaviy munosabatlarning barqarorligi, psixologik sog'lom muhitning shakllanishi va jamiyat taraqqiyotiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimova, V.M. Oila psixologiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
2. G'oziyev, E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
3. Mardonov, M.M. Etnopsixologiya asoslari. – Toshkent: Fan, 2017.
4. Abdullayeva, M.R. Gender psixologiyasi. – Toshkent: Innovatsiya nashriyoti, 2020.
5. Qurbonova, Z.Sh. O'zbek oilasida shaxslararo munosabatlar psixologiyasi. – Toshkent: Akademnashr, 2016.
6. Islom Karimov nomidagi O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi. Oila va gender masalalari. – Toshkent, 2019.

7.BMT Taraqqiyot Dasturi (UNDP). O'zbekistonda gender tenglik masalalari bo'yicha tahliliy hisobot. – Toshkent, 2021.

8.Xolmatova, M.A. Milliy mentalitet va ijtimoiy xulq-atvor. – Toshkent: Fan va jamiyat, 2018.